

ORTAÖĞRETİM
DÜŞÜNME EĞİTİMİ DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI

2023

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

İÇİNDEKİLER

1. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖĞRETİM PROGRAMLARI	2
1.1. ÖĞRETİM PROGRAMLARININ AMAÇLARI	2
1.2. ÖĞRETİM PROGRAMLARININ PERSPEKTİFİ	3
1.2.1. DEĞERLERİMİZ	3
1.2.2. YETKİNLİKLER	3
1.3. ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI	5
1.4. BİREYSEL GELİŞİM VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI	6
1.5. SONUÇ	7
2. DÜŞÜNME EĞİTİMİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN UYGULANMASI	7
2.1. ÖĞRETİM PROGRAMININ TEMEL FELSEFESİ VE GENEL AMAÇLARI	7
2.2. ALAN BECERİLERİ	10
2.3. ÖĞRETİM PROGRAMININ UYGULANMASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR	16
2.4. ÜNİTE, KAZANIM SAYISI VE SÜRE TABLOSU	17
2.5. KİTAP FORMA SAYILARI VE KİTAP EBADI	17
3. DÜŞÜNME EĞİTİMİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN YAPISI	18
3.1. ÖĞRETİM PROGRAMININ YAPISI	18
3.2. ÜNİTE, KAZANIM VE AÇIKLAMALARI	19

Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim; bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır. Belirtilen amaç doğrultusunda bir taraftan farklı konu ve sınıf düzeylerinde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara, diğer taraftan bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına yer verilmiştir. Her iki gruptaki kazanım ve açıklamalar ilgili disiplinlere göre hazırlanmıştır ve güncel, geçerli, eğitim öğretim sürecinde hayatla ilişki kurulabilecek nitelikler taşımaktadır. Bu kazanımlar ve bunların sınırlarını belirleyen açıklamalar, sınıflar ve eğitim kademeleri düzeyinde değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla yalın bir içeriğe işaret etmektedir. Böylelikle üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur.

1.1. ÖĞRETİM PROGRAMLARININ AMAÇLARI

Öğretim programları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde ifade edilen "Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları" ile "Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri" esas alınarak hazırlanmıştır.

Eğitim ve öğretim programlarıyla sürdürülen tüm çalışmalar; okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde birbirini tamamlayıcı bir şekilde aşağıdaki amaçlara ulaşmaya yöneliktir:

1. Okul öncesi eğitimi tamamlayan öğrencilerin bireysel gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak bedensel, zihinsel ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini desteklemek
2. İlkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde öz güven ve öz disipline sahip; gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış; edinimlerini etkin bir şekilde kullanan ve sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak
3. Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, *Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'*nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak
4. Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, *Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'*nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak.

1.2. ÖĞRETİM PROGRAMLARININ PERSPEKTİFİ

Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerler ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir. Değerlerimiz, toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarmıza aktaracağımız öz mirasımızdır. Yetkinlikler ise bu mirasın toplum hayatına ve insanlığın ortak kültürüne katılmasını ve katkıda bulunmasını sağlayan eylemsel bütünlüklerimizdir. Bu yönüyle değerlerimiz ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir şekilde teori-pratik bütünlüğündeki asli parçamızı oluşturur. Güncellik içinde öğrenme öğretme süreçleriyle kazandırmaya çalıştığımız bilgi, beceri ve davranışlar ise bizi biz yapan değerler ile yetkinliklerin günün şartları içinde görünürlük kazanma araç ve platformlarıdır; günün şartları içinde değişiklik gösterebilir yapısıyla arızidir ve bu sebeple de sürekli gözden geçirilerek güncellenir, yenilenir.

1.2.1. DEĞERLERİMİZ

Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarmıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır.

Bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimseyen ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder. Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek eğitim sisteminin asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir. Eğitim programı; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları göz önünde bulundurularak oluşturulur. Öğretim programlarında bu anlayışla değerlerimiz, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır.

Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: *adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik*. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.

1.2.2. YETKİNLİKLER

Eğitim sistemimiz yetkinliklerde bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Öğrencilerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde; kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları beceri yelpazeleri olan yetkinlikler *Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi*’nde (TYÇ) belirlenmiştir. TYÇ’de sekiz anahtar yetkinlik belirlemekte ve bunlar aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

1. OKUMA YAZMA YETKİNLİĞİ

Bu yetkinlik, diğer kişiler ile uygun ve yaratıcı bir yolla etkili iletişim ve bağlantı kurma yeteneğini ifade eder. Bireyler, çeşitli durumlarda sözlü ve yazılı iletişim kurma, izleme ve kendi iletişimlerini durumun gerekliliklerine uyarlama becerilerine sahip olmalıdır.

Bu yetkinlik ayrıca farklı kaynak türlerini ayırt etme ve kullanma, bilgiyi araştırma, toplama ve işleme, aygıtları kullanma, sözlü ve yazılı görüşlerini bağlama uygun olarak ikna edici bir şekilde düzenleme ve ifade etme becerilerini de içerir.

2. ÇOKLU DİL YETKİNLİĞİ

Bu yetkinlik, farklı dilleri iletişim için uygun ve etkili olarak kullanma becerisini tarif eder. Dil yetkinlikleri, tarihî boyutu ve kültürler arası yetkinlikleri bütünleştirmektedir. Farklı diller ve iletişim araçları arasında geçiş yapma yeteneğine dayanır. Bireyin ihtiyaçlarına bağlı olarak farklı dillerde, farklı yeterlilik seviyelerinde sözlü mesajları anlama, sohbeti başlatma, sürdürme ve bitirme ile metinleri okuma, anlama ve yazma yeteneklerinden oluşur. Bireyler araçları uygun şekilde kullanabilmeli ve dilleri özgün, yaygın ve serbest olarak hayatı boyunca öğrenmemelidir.

3. MATEMATİKSEL YETKİNLİK VE BİLİM, TEKNOLOJİ, MÜHENDİSLİKTE YETKİNLİK

a. Matematiksel yetkinlik: Matematiksel yetkinlik, günlük hayatta karşılaşılan problemi çözmek için matematiksel düşünme tarzını geliştirme ve uygulamadır. Sağlam bir aritmetik becerisi üzerine inşa edilen süreç, faaliyete ve bilgiye vurgu yapılmaktadır. Matematiksel yetkinlik, düşünme (mantıksal ve uzamsal düşünme) ve sunmanın (formüller, modeller, kurgular, grafikler ve tablolar) matematiksel modlarını farklı derecelerde kullanma becerisi ve isteğini içermektedir.

b. Bilimde yetkinlik: Bilimdeki yetkinlik, soruları tanımlamak ve kanıta dayalı sonuçlar üretmek amacıyla doğal dünyanın açıklanmasına yönelik bilgi varlığı ve metodolojiden yararlanma beceri ve isteğine atıfta bulunmaktadır. Teknoloji ve mühendislikteki yetkinlik, insan istek ve ihtiyaçlarını karşılama bağlamında bilgi ve metodolojinin uygulanması olarak görülmektedir. Bilim, teknoloji ve mühendislikteki yetkinlik, insan etkinliklerinden kaynaklanan değişimleri ve her bireyin vatandaş olarak sorumluluklarını kavrama gücünü kapsamaktadır.

4. DİJİTAL YETKİNLİK

Bu yetkinlik öğrenme, çalışma ve topluma katılım için dijital teknolojileri güvenli, eleştirel, bilinçli kullanmayı ve bu teknolojilerle yakından ilgilenmeyi kapsamaktadır. Bilgi ve veri okuryazarlığı, iletişim ve iş birliği, medya becerileri, dijital içerik oluşturma (programlama dâhil), güvenlik (dijital refah ve siber güvenlikle ilgili yetkinlikler dâhil), fikrî mülkiyetle ilgili sorular, problem çözme ve eleştirel düşünmeyi içerir.

5. KİŞİSEL, SOSYAL VE ÖĞRENMEYİ ÖĞRENME YETKİNLİĞİ

Bu yetkinlik kendini yansıtmaya, zaman ve bilgiyi etkin bir şekilde yönetme, başkalarıyla yapıcı bir şekilde çalışma, esnek kalma ve kendi öğrenme ve kariyerini yönetme yeteneğidir. Belirsizlik ve karmaşıklıkla başa çıkabilmeyi, öğrenmeyi, fiziksel ve duygusal refahını desteklemeyi, fiziksel ve zihinsel sağlığını korumayı ve sağlık bilincine sahip, geleceğe yönelik bir yaşam sürmeyi, kapsayıcı ve destekleyici ortamda çatışmaya anlayış gösterme ve çatışmayı yönetme yeteneğini içerir.

6. VATANDAŞLIK YETKİNLİĞİ

Bu yetkinlik sosyal, ekonomik, yasal ve politik kavram ve yapıların yanı sıra küresel gelişmeler ve sürdürülebilirlik anlayışına dayalı olarak sorumlu vatandaş bilinciyle hareket etme, sivil ve sosyal hayata tam olarak katılma yeteneğidir.

7. GİRİŞİMCİLİK YETKİNLİĞİ

Bu yetkinlik, fırsatlar ve fikirler üzerinde hareket etme ve bunları başkaları için değerlere dönüştürme kapasitesi anlamına gelir. Yaratıcılık, eleştirel düşünme ve problem çözme, inisiyatif alma ve sebat etme, kültürel, sosyal veya finansal değeri olan projeleri planlamak ve yürütmek için iş birliği ile çalışabilme yeteneği üzerine kuruludur.

8. KÜLTÜREL FARKINDALIK VE İFADE YETKİNLİĞİ

Bu yetkinlik düşünce ve anlamların farklı kültürlerde, çeşitli sanatsal ve diğer kültürel formlarda nasıl yaratıcı bir şekilde ifade edildiğinin ve aktarıldığının anlaşılmasını ve saygı duyulmasını kapsamaktadır. Kendi düşünceleri ile toplumdaki rolüne ve yerine dair hislerini çeşitli ortamlarda ve farklı yollarla anlama, geliştirme ve ifade etme sürecine dâhil olmayı içerir.

1.3. ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI

Hiçbir insan bir başkasının birebir aynısı değildir. Bu sebeple öğretim programlarının ve buna bağlı olarak ölçme ve değerlendirme sürecinin “herkese uygun”, “herkes için geçerli ve standart” olması insanın doğasına terstir. Bu sebeple ölçme ve değerlendirme sürecinde azami çeşitlilik ve esneklik anlayışıyla hareket edilmesi şarttır. Öğretim programları bu açıdan bir yol göstericidir. Öğretim programlarından ölçme değerlendirmeye ait bütün unsurları içermesini beklemek gerçekçi bir beklenti olarak değerlendirilemez. Eğitimde çeşitlilik; birey, eğitim düzeyi, ders içeriği, sosyal ortam, okul imkânları vb. iç ve dış dinamiklerden ciddi şekilde etkilendiği için ölçme ve değerlendirme uygulamalarının etkililiğini sağlamada öncelik öğretim programlarından değil öğretmen ve eğitim uygulayıcılarından beklenir. Bu noktada özgünlük ve yaratıcılık öğretmenlerden temel beklentidir.

Bu bakış açısından hareketle öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme uygulamalarına yön veren ilkeleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

1. Ölçme ve değerlendirme çalışmalarında öğretim programının tüm bileşenleri ile azami uyum sağlanmalı, kazanım ve açıklamaların sınırları esas alınmalıdır.
2. Öğretim programı, ölçme sürecinde kullanılabilecek ölçme araç ve yöntemleri açısından uygulayıcılara kesin sınırlar çizmez, sadece yol gösterir. Ancak tercih edilen ölçme ve değerlendirme araç ve yönteminde gereken teknik ve akademik standartlara uyulmalıdır.
3. Eğitimde ölçme ve değerlendirme uygulamaları eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır ve eğitim süreci boyunca yapılır. Ölçme sonuçları tek başına değil, izlenen süreçlerle birlikte bütünlük içinde ele alınır.
4. Bireysel farklılıklar gerçeğinden dolayı bütün öğrencileri kapsayan, bütün öğrenciler için genelgeçer, tek tip bir ölçme ve değerlendirme yönteminden söz etmek uygun değildir. Öğrencinin akademik gelişimi tek bir yöntemle veya teknikle ölçülüp değerlendirilmez.
5. Eğitim sadece “bilme (düşünce)” için değil, “hissetme (duygu)” ve “yapma (eylem)” için de verilir; dolayısıyla ölçme ve değerlendirme çalışmalarında sadece bilişsel ölçümler yeterli kabul edilemez.

6. Çok odaklı ölçme değerlendirme esastır. Ölçme ve değerlendirme uygulamaları öğretmen ve öğrencilerin aktif katılımıyla gerçekleştirilir.
7. Bireylerin ölçme ve değerlendirmeye konu olan ilgi, tutum, değer ve başarı gibi özellikleri zamanla değişebilir. Bu sebeple söz konusu özellikleri tek bir zamanda ölçmek yerine süreç içindeki değişimleri dikkate alan ölçümler kullanmak esastır.

1.4. BİREYSEL GELİŞİM VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Öğretim programlarının geliştirilmesi sürecinde insanın çok yönlü gelişimsel özelliklerine dair mevcut bilimsel bilgi ve birikim dikkate alınarak bütün bileşenler arasında ahengi dikkate alan harmonik bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu bağlamda bazı temel gelişim ilkelerine değinmek yerinde olacaktır.

Öğretim programları, insan gelişiminin belirli bir dönemde sonlanmadığı ve gelişimin hayat boyu sürdüğü ilkesi ile hazırlanmıştır. Bu sebeple öğretim programlarında her yaş döneminde bireylerin gelişim özellikleri dikkate alarak destekleyici önlemler alınması önerilmektedir.

Gelişim, hayat boyu sürse de tek ve bir örnek yapıda değildir. Evreler hâlinde ilerler ve her evrede bireylerin gelişim özellikleri farklıdır. Evreler de başlangıç ve bitişleri açısından homojen değildir. Bu sebeple programlar bunu olabildiğince göz önünde bulunduran bir hassasiyetle yapılandırılmıştır. Programların amaçlarını ve kazanımlarını gerçekleştirme sürecinde gerekli uyarlamaların öğretmen tarafından yapılması beklenir.

Gelişim dönemleri ardışık ve değişmeyen bir sıra izler. Her evrede olup bitenler takip eden evreleri etkiler. Öte yandan bu ardışıklık basitten karmaşığa, genelden özele veya somuttan soyuta doğru gelişim gibi belirli yönelimlerle karakterize edilir. Program geliştirme sürecinde söz konusu yönelimler hem bir alandaki yeterliliği oluşturan kazanım ve becerilerin ön şart ve ardıllığı noktasında dikkate alınmış hem de sınıflar düzeyinde derslerin dağılımlarında ve birbirleriyle ilişkilerinde göz önünde bulundurulmuştur.

Öğretim programlarında insan gelişiminin bir bütün olduğu ilkesi ile hareket edilmiştir. İnsanın farklı gelişim alanlarındaki özellikleri birbirleri ile etkileşim hâlinindedir. Söz gelimi dil gelişimi düşünce gelişimini etkiler ve düşünce gelişiminden etkilenir. Bu sebeple öğretmenlerden öğrencinin edindiği bir kazanımın, gelişimde başka bir alanı da etkileyeceğini dikkate alması beklenir.

Öğretim programları bireysel farklılıklara ilişkin hassasiyetler göz önünde bulundurularak yapılandırılmıştır. Kalıtsal, çevresel ve kültürel faktörlerden kaynaklanan bireysel farklılıklar ilgi, ihtiyaç ve yönelme açısından da kendini belli eder. Öte yandan bu durum bireyler arası ve bireyin kendi içindeki farklılıkları da kapsar. Bireyler hem başkalarından farklılık gösterir hem de kendi içindeki özellikleri ile farklıdır. Örneğin bir bireyin soyut düşünme yeteneği güçlü iken aynı bireyin resim yeteneği zayıf olabilir.

Gelişim hayat boyu sürmekle birlikte bu gelişimin hızı evrelere göre değişkendir. Hızın yüksek olduğu zamanlar gelişim açısından riskli ve kritik zamanlardır. Bu sebeple öğretmenlerin, gelişim hızının yüksek olduğu zamanlarda öğrencinin durumuna daha duyarlı davranması beklenir.

1.5. SONUÇ

21. yüzyıldaki sosyal, ekonomik, siyasi ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak ihtiyaç duyulan öğrenen niteliklerine ilişkin beklentiler de değişmiştir. Beklentilere cevap vermeye yönelik yeni dersler ihdas edilmiş ve öğretim programları beklentileri karşılayacak nitelikte zenginleştirilmiştir.

Öğrenenler yaşamlarında başarılı olabilmek için gerekli bilgi, beceri, değer ve tutumlara sahip olmalı ve hızla üretilen bilgi yığınları arasından gerekli ve doğru bilgiyi seçebilmelidir. Seçilen bilgileri analiz edip değerlendirerek elde etmeleri, elde ettikleri bilgiyi günlük yaşamlarında kullanabilmeleri için temel becerileri (genel ve alan becerileri) kazanarak yetkinlik sahibi olmaları önem arz etmektedir. Bu amaçla, istenen yetkinliklere sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek nitelikte hazırlanan öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan; bilgi, beceri, değer ve tutum kazandırma hedefli; sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır.

2

DÜŞÜNME EĞİTİMİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN UYGULANMASI

2.1. ÖĞRETİM PROGRAMININ TEMEL FELSEFESİ VE GENEL AMAÇLARI

“Düşünme” sözcüğü geniş anlamda kullanıldığında tüm zihinsel etkinlikleri kuşatıcı bir anlama sahiptir. Bu derste ise daha dar bir anlamda ele alınmaktadır. Kavramları esas alan, yargıda bulunmayı, akıl yürütmeyi, problem çözme ve karar vermeyi, olguları ve durumları açıklamayı içeren bu anlamıyla düşünme insanların bilinçli olarak yürüttükleri ve kendilerini diğer canlı türlerinden ayıran bir zihinsel etkinlikler bütünüdür.

Düşünme çok sayıda becerinin birlikte ve iç içe kullanımını gerektirir. Söz konusu beceriler arasında kavrama, anlama, sınıflandırma, bölme, çözümleme, sorgulama, yargıda bulunma, sentezleme, akıl yürütme, çıkarım yapma, tahmin etme, yorumlama vb. yer alır. Tüm bu beceriler problem çözme, karar verme, eleştirel düşünme gibi üst düzey düşünmede kullanılır.

İnsanlar yaşamları boyunca gerek bireysel olarak gerek toplu hâlde farklı pek çok problemle karşılaşmakta; basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru geniş bir skalada yer alan bu problemler karşısında karar vermek ve çeşitli olgu ya da durumlara ilişkin açıklamalar üretmek zorunda kalmaktadır. İnsanların tüm bu süreçlerde yukarıda sözü edilen düşünme becerilerini başarılı biçimde kullanmaları yaşamsal önem taşımaktadır. Düşünme eğitimi dersi tüm bu becerileri örnek ve uygulamalar üzerinden öğrencilere kazandırmayı hedeflemektedir.

Düşünme eğitimi dersi öğrencilere kazandırmayı amaçladığı kavrama, anlama, sınıflandırma, bölme, çözümleme, sorgulama, yargıda bulunma, sentezleme, akıl yürütme, çıkarım yapma, tahmin etme, yorumlama vb. becerileri sadece bilimsel veya akademik çalışmalarla sınırlamamaktadır. Bir matematik problemini ele aldığı ölçüde teknolojinin toplumda yarattığı problemlere de odaklanmaktadır. Teknik bir konudaki karar verme süreçlerini ele aldığı ölçüde ahlaki bağlamlardaki karar verme süreçlerini de gündeme getirmektedir. Bir fenomeni açıklamak üzere öne sürülen bir kuramı incelemeye aldığı oranda günlük yaşama ilişkin bir konuya getirilen açıklamaları da mercek altına almaktadır.

Düşünme eğitimi dersi kapsamında ele alınan “eleştiri” sözcüğü eleme kökünden türemiştir. Eleştirel düşünme bu itibarla kişinin karşılaştığı farklı içeriklerin önemli, kabul edilebilir ve ikna edici olanını böyle olmayanlardan ayırt etmek üzere bir süzgeçten geçirmeyi imler. Antik Yunancadan Batı dillerine geçen “kritik” sözcüğünün kökeninde ayırt etmek, çizgi çizmek ve sınırları belirlemek anlamları bulunmaktadır.

Eleştirel düşünmede maksat hata bulmak veya yermek değil bir fikrin, eserin, davranışın vb. hak ettiği gerçek değeri ortaya çıkarmaktır. Eğer belli hatalar, eksiklikler ve yanlış yönlendirmeler varsa bunları ilgililere ince-likle iletebilmenin yöntemi eleştirel düşünmeden geçmektedir. Bir başka açıdan da eleştirel düşünme, içinde bulunduğumuz sahnede kendimizi doğru biçimde konumlandırabilmenin ilk adımıdır. Eleştirel düşünme becerilerini erken yaşta kazanmış olmak irade ve inisiyatif sahibi aktif bireyler olmanın yolunu açar. Bu itibarla eleştirel düşünme kişilerin salt tepkisel bir yaşam sürmekten kurtulabilmesinin ve kendi hayatının öznesi olmasının koşuludur.

Bu arka plan çerçevesinden bakıldığında düşünme eğitimi dersinin gerekçeleri olarak şunlar sıralanabilir:

- Hızla akan görsellikler, aforizmalar, emojiler vb. çağında yavaşlamak
- Çevremizde olup bitenleri anlayabilmek, biz onları fark edemeden ve anlamlandıramadan onların geçip gitmelerine engel olmak
- Sürekli tepki vermek durumunda olduğumuz, tepkilerimiz üzerinde çok fazla düşünmediğimiz, artık tepkilerimizin rastlantısal bir toplamına indirgenme eğiliminde olduğumuz bu hayatta kendimizi daha bütüncül bir bakış açısından görebilmek ve konumlandırabilmek
- Söz konusu bakış açısından hareketle kendi sözümüzü söyleyebilmek üzere harekete geçebilmek
- Bizi sarmalayan gerçek ve sanal ortamlardan aktarılan mesajların kaynak, içerik ve bilgi değerini yorumlayabilmek
- Sorunlara tek başımıza veya bir toplulukla birlikte etkili (sonuç alıcı) çözümler üretebilmek
- Fırsat maliyeti düşük, sağlıklı kararlar verebilmek
- Karar alırken ahlaki değerleri gözetebilmek
- Günlük hayatın pratik sorunlarından en karmaşık düşünsel problemlere kadar her durumda yeterli, tutarlı ve bağdaşık açıklamalar sunabilmek
- Etik ve estetik yetkinliğe ulaşmış iyi bir okur, iyi bir yazar, iyi bir vatandaş olabilmek, mesleğimizi en iyi şekilde icra edebilmek

Düşünmenin anlamının ve öneminin farkına varan, düşünmek için gerekli yetkinlikleri edinen, bilhassa eleştirel düşünmeyi bir yeti hâline getiren bir birey iyi bir vatandaş olabilmek üzere ilk adımı atmış demektir. Çünkü düşünme; bir toplumun iyiyi, doğruyu, güzeli birlikte aramasının da temel aracıdır.

Farklı düşünme türleri ve süreçlerine ilişkin farkındalık geliştirmiş bir birey insanlık tarihinde ortaya konmuş başarılı düşünce örneklerini takdir edebilir. Bu noktadan hareketle kendisi de ilgi alanlarına bağlı olarak insanlığa benzer katkıları sunabilmek için harekete geçebilir. Dolayısıyla düşünme becerilerinin geliştirilmesi sadece günlük yaşamdaki etkilerinin ötesinde gençlerin kariyer hedeflerini netleştirebilmeleri konusunda da kendilerine önemli ufuklar açar.

Düşünme eğitimi dersi düşünme ve eleştiri kavramlarının kapsamlı bir sunumunu yapmak ve öğrencilerin mümkün olduğunca çok ve farklı uygulama yoluyla muhtelif düşünme becerilerini kazanmalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır.

İlk ünite temel bazı felsefi ve mantıksal kavramları ele almakta, etkili ve bütüncül düşünebilmek için sahip olunması beklenen yetkinlikleri öğrencilere tanıtmaktadır. Bu yetkinlikler arasında yer alan ön hazırlık safhası öğrencilerin bir alana veya konuya ilişkin temel kavramları edinmiş olmalarının düşünme faaliyetine geçişteki önemini altını çizmekte ve düşünmenin ciddi bir emek gerektirdiğini kendilerine hatırlatmaktadır.

İkinci ünite öğrenciler düşünmenin felsefe ve mantıkla ilişkisini kurarken farklı akıl yürütme türleri ve sınırlılıklarıyla tanışmakta ve uygulamalar üzerinden bu akıl yürütme becerisi türlerini teşhis etmeyi öğrenmektedirler. Safsatalara ayrılan bölüm, öğrencilerin salt safsata isimlerini sayabilmesini ve tanımlayabilmesini değil, hemen hemen her ortamda görülen safsata örneklerini teşhis edebilmesini hedeflemektedir.

Üçüncü ünite veri, malumat ve bilgi ile açıklama konularına ayrılmıştır. Bu üniteyle, ele alınan konulardaki veri ve malumatın edinilmesi ve düzenlenerek bilgiye ulaşılması sürecinin kavratılması amaçlanmıştır. Dördüncü ünite de düşünmenin pratik yönüne değinilerek problem çözme ve karar vermeye ilişkin becerilerin kazandırılması hedeflenmektedir.

Son ünite ise eleştirel düşünmeye ilişkin konulara ayrılmıştır. Eleştirel düşünme, eleştirel düşünmenin özellikleri ve eleştirel düşünmede dikkat edilmesi gereken hususlar öğrencilere aktararak günlük yaşamda eleştirel düşünmede uyulması gereken ahlaki değerlere uygun davranmanın önemi vurgulanmaktadır. Eleştirel okuma ve yazmada, ele alınan metni eleştirel bir yaklaşımla okuma ve yazmanın ilkelerine ver verilerek öğrencilerin bunlara uygun uygulamalar yapması sağlanmaktadır. Son kısımda ise öğrencilerin hem günlük yaşamda karşılaştığı olgu ve durumları hem de kendilerini eleştirebilen bireyler olmaları hedeflenmektedir.

Düşünme eğitimi dersi ile öğrencilerin aşağıdaki tutum ve davranışları sergilemeleri amaçlanmaktadır:

1. Düşünme kavramına ilişkin farkındalık geliştirmeleri
2. Akıl yürütme, çıkarım yapma ve argüman oluşturma becerilerini geliştirmeleri
3. Okudukları metinleri, karşılaştıkları sanat eserlerini ve çevrelerindeki farklı toplumsal öğeleri eleştirilebilir unsurlar olarak görebilmeleri
4. Düşünme etkinliğine uygun girdi sağlamak üzere karşılaştıkları veri ve malumatı düzenleyebilmeleri
5. Karşılaştıkları olgu ve durumlara yeterli açıklamalar üretebilmeleri
6. Problem çözme süreçlerini tanımları ve farklı alanlarda karşılarına çıkan problemlere çözümler önerebilmeleri
7. Farklı konularda tek başlarına ve grup hâlinde etkili kararlar alabilmeleri
8. Amaca uygun, tutarlı, temellendirilmiş metinler yazabilmeleri
9. Kendilerine, kendi deneyimlerine, kendi ürünlerine ve kendilerini kuşatan toplumsal gerçekliğe eleştirel bir gözle bakabilmeleri

2.2. ALAN BECERİLERİ

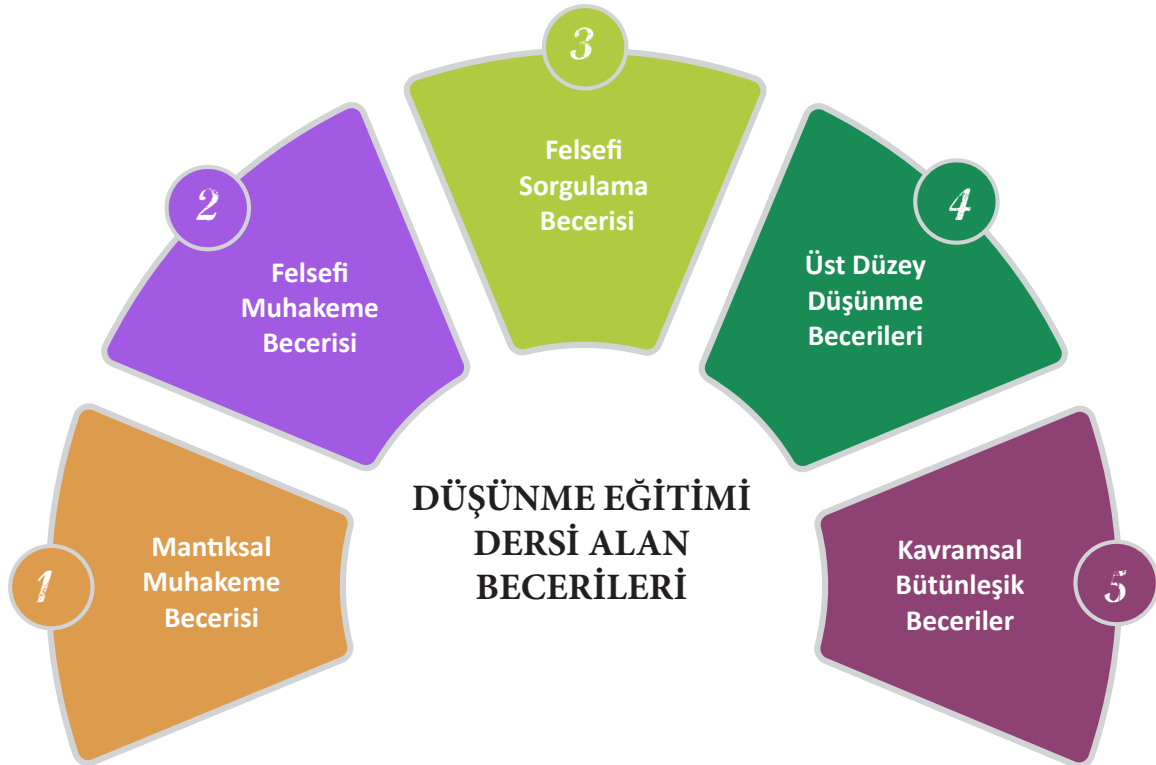
Yapılan bilimsel araştırmalar, becerilerin çağın her türlü sorununa çözüm üretecek yapıda biçimlenmesi ve eğitim süreçlerinde yer alması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle eğitimde kazandırılacak bilgi ve becerilerin ülkemizin gelişimine katkı sağlayacağı gerçektir.

Düşünme eğitimi dersi ile öğrencilerin, bilgi ve argümanları eleştirel bir şekilde değerlendirip doğru sonuçlara ulaşmayı öğrenebilmesi, bilgiyi sorgulayıp analiz ederek değerlendirebilmesi için eleştirel düşünme becerisini kullanabilmesi, iyi bir karar verme becerisine sahip olmak, etkili ve doğru kararlar alabilme yeteneğini ifade edeceğinden öğrencilerin karar verme becerisini edinebilmesi, günlük hayatta karşılaştığı sorunları mantıklı adımlarla ve çeşitli stratejileri uygulayarak sorunları çözebilmesi için sonuç odaklı düşünme becerisi olan problem çözme becerisini edinmesi amaçlanmıştır.

Düşünme eğitimi dersi hedefleri ve kazanımları açısından felsefe dersinin içerik, hedef ve yöntemleriyle paralellik göstermektedir. Bu nedenle felsefe alan becerilerinden mantıksal muhakeme becerisinin yorumlama ve akıl yürütme biçimlerini uygulama bütünlük becerileri alınmıştır. Felsefi muhakeme becerisinin felsefi metin inceleme bütünlük becerisi ve felsefi sorgulama becerisi ile tartışma ve felsefi derinlemesine düşünme bütünlük becerileri de kullanılmıştır. Bütünlük beceriler temel düzeyde olan ve süreç modellemesi yapılabilen eylemleri ifade eder. Düşünme eğitimi dersinde felsefe alan becerilerinin yanında karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerini içeren üst düzey düşünme becerileri ve kavramsal bütünlük beceriler de yer almaktadır.

Kavramsal bütünlük beceriler, bireyin soyut fikirleri ve karmaşık süreçleri eyleme dönüştürürken zihinsel faaliyetlerinin bir ürünü olarak işe koştukları eylemleri ifade eder. Düşünme edimi sırasında güvenilir ve doğru bilgiye ulaşmak kadar bu bilgileri seçmek, düzenlemek, sınıflandırmak, anlamlandırmak da önemlidir. Bunun için de kavramsal bütünlük becerilerden karşılaştırma, çelişki giderme ve sınıflandırma becerilerinin alan becerisi olarak kazandırılması hedeflenmiştir.

Aşağıda düşünme eğitimi dersi için belirlenen becerilerin ayrıntılı açıklamaları verilmiştir. Bu becerilerin içerdiği bütünlük beceriler ve onların ilgili süreç bileşenleri tablo ile gösterilmiştir. Tabloda yer alan “Bütünlük Beceriler” başlığı, kavramsal ve alan becerilerine ait bütünlük becerileri ifade eder. “Süreç bileşenleri” ise ilgili bütünlük becerilere ait alt bileşenleri gösterir.

Şema 1: Düşünme Eğitimi Dersi Alan Becerileri

Mantıksal Muhakeme Becerisi

Felsefe öğretiminin temelini oluşturan mantıksal muhakeme becerisinin kazandırılmasında akıl yürütmenin temel öğelerinin (öncül, sonuç, çıkarım, argüman, geçerlilik, güvenilirlik) öğrenciler tarafından kavranması önemli bir adımdır. Öğrencilere akıl yürütme becerilerinin kazandırılması felsefe öğretiminin temel hedeflerindendir. Akıl yürütme türlerinin örneklendirilerek öncüller ile sonuçlar arasındaki ilişkinin somutlaştırılması bu becerilerin yaşama aktarılmasında etkili bir yoldur. Felsefe öğretiminde esas amaç, insanlığın felsefi birikiminin aktarılmasından ziyade öğrenciye felsefe yapmayı öğretmek başka bir deyişle felsefi sorgulama, felsefi muhakeme ile mantıksal muhakeme becerisi kazandırmaktır.

Düşünme becerisi, diğer beceri ve öğrenme türlerinde olduğu gibi alt dallara ayrılarak gözlem ve modelleme yoluyla öğrenilebilir. Düşünme becerisinin alt dalları her zaman belirli bir içeriğe sahiptir ve çok çeşitli alanlara, konulara veya bağlamlara uygulanabilen genel düşünme becerileri ve yetenekleri ile mükemmel bir şekilde uyumludur.

Mantıksal muhakeme becerisi aşağıdaki bütünleşik becerileri ve süreç bileşenlerini içermektedir:

Bütünleşik Beceriler	Süreç Bileşenleri
Yorumlama	Mevcut olay/konu/durumu incelemek
	Mevcut olay/konu/durumu bağlamdan kopmadan dönüştürmek
	Kendi ifadeleriyle olay/konu/durumu nesnel, doğru anlamı değiştirmeyecek bir şekilde yeniden ifade etmek
Akıl Yürütme Biçimlerini Uygulama	Parçadan bütüne ilişki kurarak sonuca varmak
	Genelden genele ilişki kurarak akıl yürütmek
	Genelden özele ilişki kurarak akıl yürütmek
	Özelden özele ilişki kurarak akıl yürütmek

Felsefi Muhakeme Becerisi

Felsefi muhakeme becerisi, yaşamın tüm unsurlarıyla farkında olabilme; bu farkındalık ile birlikte bir bakış, tutum, duruş kazanma ve bunu davranışa, eyleme dökebilme olanağı sunmaktadır. Düşünme eğitimi; düşünmeyi, soru sormayı, cevap aramayı, keşfettiklerini ifade edebilmeyi, hayal gücünü, yaratıcılığı gerektirmektedir. Bu süreç öğrencinin kendisine ve yaşama dair bir anlam arayışını içerir. Bu arayışı başlatacak ve ona yön verecek yöntemler süreci kolaylaştıracaktır. Bu noktada "metin okuma ve inceleme", dersin kazanımlarını gerçekleştirebilecek yöntemler arasında karşımıza çıkmaktadır. Düşünme eğitimi dersinin içeriğini oluşturan eleştirel bakışla bir metnin incelenmesi ve tartışılması yeni soru ve cevapların ortaya çıkmasını sağlamakta, öne sürülen görüşlerin anlaşılabilirliğini daha fazla mümkün kılmaktadır.

Felsefi muhakeme becerisi aşağıdaki bütünleşik becerileri ve süreç bileşenlerini içermektedir:

Bütünleşik Beceriler	Süreç Bileşenleri
Felsefi Metin İnceleme	Bir metindeki kavram, soru ve problemleri tespit etmek
	Bir metinde savunulan düşünce ve argümanları tespit etmek
	Metni değerlendirmek

Felsefi Sorgulama Becerisi

Felsefi soruların ve cevapların ortaya çıkışı çoğunlukla felsefi bir tartışma içinde gerçekleşir. Bu bakımdan felsefe derslerinde tartışma, sürecin önemli bir bölümünü oluşturur. Sınıflarda bilgi ve düşünmenin doğası hakkında açık fikirli bir tutumun hâkim olduğu; sorgulama, tahmin etme ve şüphe duymanın aktif olarak sürdürüldüğü bir eğitim ortamı oluşturulması gerekir. Öğrencilerin böyle bir sınıf ortamında, akranları karşısında sorgulama yapmaları, sorgulayışları sonunda ulaştığı cevapları sunabilmeleri, onların akıl yürütme becerilerini de geliştirmektedir.

Düşünme eğitimi dersinde tartışma sürecin önemli bir bölümünü oluşturur. Sınıflarda bilgi ve düşünmenin doğası hakkında açık fikirli bir tutumun hâkim olduğu; sorgulama, tahmin etme ve şüphe duymanın aktif olarak sürdürüldüğü bir eğitim ortamı oluşturulması gerekir. Böyle bir sınıf ortamında tartışma yöntemi ile akranları karşısında sorgulama yapmaları, sorgulamaları sonunda ulaştıkları cevapları sunabilmeleri öğrencilerin akıl yürütme becerilerini de geliştirmektedir. Düşünme eğitimi öğretiminde tartışma, metin okuma ve metin üzerine tartışma şeklinde ilerlemek tartışmanın boyutunun felsefi düzlemde oluşunu mümkün kılmaktadır. Düşünme eğitimi dersinde öğrencilerin herhangi bir konuda tartışmayı, konuyla ilgili bilgileri birlikte keşfetmeyi, ulaşılan bilgileri paylaşmayı deneyimlemesi amaçlanmaktadır.

Felsefi sorgulama becerisi aşağıdaki bütünlük becerileri ve süreç bileşenlerini içermektedir:

Bütünleşik Beceriler	Süreç Bileşenleri
Tartışma	Mantıksal temellendirme yapmak
	Mantıksal çelişki, tutarsızlıkları ve/veya geçersizlikleri tespit etmek
	Çürütmek veya kabul etmek
Felsefi Derinlemesine Düşünme	Düşüncelerin olası olumlu ve olumsuz sonuçlarını incelemek
	Düşünceleri farklı açılardan analiz etmek
	Düşüncelerini açık fikirlilikle değerlendirmek
	Alternatif düşünce sistemlerini, iddia ve çıkarımları analiz etmek
	Düşüncelerini gerektiğinde değiştirmek

Üst Düzey Düşünme Becerileri

Temel ve bütünleşik becerilerin her birinden bir ya da daha fazlasını içeren ve çok boyutlu zihinsel süreçler gerektiren eylemleri ifade eder. Bu bağlamda karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme olmak üzere üç üst düzey düşünme becerisi tanımlanmıştır.

Karar verme becerisi bireyin bir ihtiyaç durumunda vereceği karara ilişkin amacını belirlemesini, bilgi aramasını/toplamasını ve olası alternatif önermeler/seçenekler oluşturmasını, oluşturduğu önermeler/seçenekler üzerinde mantıksal denetleme yapmasını, ulaştığı yargıya dayalı seçimlerde bulunmasını ve seçiminin sonuçları üzerinde yansıtma yapmasını içerir. Problem çözme becerisi, bir sorun veya zorlukla karşılaşıldığında buna etkili bir şekilde çözüm üretebilme yeteneğini ifade eder. Problem çözme becerisi; bireyin analitik düşünme, yaratıcılık, mantıksal akıl yürütme ve strateji geliştirme gibi yeteneklerini kullanarak bir sorunu çözme sürecidir. Eleştirel düşünme becerisi ise bireyin karşılaştığı bilgilere ilişkin sorgulama, akıl yürütme ve yansıtma becerisini içerir.

Üst düzey düşünme becerileri aşağıdaki bütünleşik becerileri ve süreç bileşenlerini içermektedir:

Bütünleşik Beceriler	Süreç Bileşenleri
Karar Verme Becerisi	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek
	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak
	Karara ilişkin olası alternatif önermeler/seçenekler oluşturmak
	Alternatif önermeler/seçenekler üzerinde mantıksal denetleme yapmak
	Ulaştığı yapıya dayalı seçim yapmak
	Kararının sonuçlarını üzerinde yansıtma yapmak
Problem Çözme Becerisi	Problemi yapılandırmak
	Problemi özetlemek
	Problemin çözümüne yönelik gözleme dayalı/ mevcut bilgiye/veriye dayalı tahmin etmek
	Problemin çözümüne yönelik önermeler üzerinden akıl yürütmek
	Problemin çözümüne ilişkin yansıtma/değerlendirmede bulunmak
Eleştirel Düşünme Becerisi	Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak
	Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
	Akıl yürütmeyle ulaştığı çıkarımları yansıtma

Kavramsal Bütünleşik Beceriler

Günümüzde bilgi, bireyler için ulaşılması zor bir hedeften ziyade hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan erişilebilecek kaynaklar bütünü olarak görülmektedir. Bilgiye erişim kadar bilginin seçimi, anlamlandırılması, düzenlenmesi ve önemlisi belli bir bağlamda işe koşulması daha da ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede özellikle zihinsel birer süreç olarak soyut işlemlerin anlamlandırılma ve yapılandırılmasının, bireylerin bu süreçlere uyum sağlama biçimlerinin giderek önem kazanacağı açıktır.

Bu kapsamda karşılaştırma becerisi, birden fazla kavram veya durum arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyebilmeyi; çelişkiyi giderme becerisi, iki veya daha fazla olay/konu/durum arasındaki tutarsızlığı düzeltme çabasını; sınıflandırma becerisi ise nesne, olgu ve olayları, gözlem ya da ölçme sonucunda belirlenen özelliklerine ve birbirleriyle ilişkilerine göre gruplara ayırabilmeyi ifade eder.

Kavramsal bütünleşik beceriler aşağıdaki bütünleşik becerileri ve süreç bileşenlerini içermektedir:

Bütünleşik Beceriler	Süreç Bileşenleri
Karşılaştırma Becerisi	Birden fazla kavram veya duruma ilişkin özellikleri belirlemek
	Belirlenen özelliklere ilişkin benzerlikleri listelemek
	Belirlenen özelliklere ilişkin farklılıkları listelemek
Çelişki Giderme Becerisi	Çelişkinin/tutarsızlığın nerede olduğunu belirlemek
	İlgili hedefe ulaşmak için olası yolları araştırmak
	Uygun yolu seçerek harekete geçmek ve takip etmek
	Elde edilen çözümü değerlendirmek
	Belirlediği aracı kullanarak olay/konu/durum hakkındaki bilgileri bulmak
	Olay/konu/durum hakkındaki ulaşılan bilgileri doğrulamak
	Olay/konu/durum hakkındaki ulaşılan bilgileri kaydetmek
Sınıflandırma Becerisi	Nesne, olgu ve olaylara ilişkin değişkenleri/ölçütleri belirlemek
	Nesne, olgu ve olayları ayırtmak veya bölmek
	Nesne, olgu ve olayları tasnif etmek
	Nesne, olgu ve olayları etiketlemek

2.3. ÖĞRETİM PROGRAMININ UYGULANMASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Düşünme Eğitimi Dersi Öğretim Programı'nın işlevsel bir biçimde kullanılabilmesi için dikkat edilmesi gereken hususlar aşağıda sunulmuştur:

- Öğretmenler, gerektiğinde öğrencilerin ihtiyaç duyacağı bilgilere kaynaklık eden bir “uzman”, öğrenmelerini takip eden ve yönlendirilmelerine yardımcı olan bir “rehber” ve ders kapsamında edindiği bilgi, beceri, değer ve tutumların nasıl işe koşulacağını gösteren bir “rol modeli” olarak onların hedeflenen bilgi ve becerileri kazanabilmeleri için uygun öğrenme ortamlarını sağlamada etkin olmalıdır.
- Kazanımların veriliş düzeni, amaçlı bir sırayı izlediği için uygulamada bu sıranın gözetilmesi önemlidir.
- Programda yer alan tutum ve değerler konuya entegre edilerek öğrenciye kazandırılmalıdır.
- Öğrenmenin kalıcı, etkili ve anlamlı bir şekilde gerçekleşmesi gözetilmeli; öğrencilerin bütünsel gelişimlerini destekleyen öğretim yöntem ve tekniklerine yer verilmelidir.
- Öğrenme-öğretme sürecinde öğrencinin hazır bulunuşluğu, gelişim özellikleri, çevresiyle etkileşimi ve bireysel farklılıkları dikkate alınmalıdır. Öğrencilerin öğrenme stili, zekâ türü, düşünme biçimi, öğrenme hızı gibi bireysel farklılıkları gözetilerek öğretim yöntem ve materyallerinde çeşitlilik sağlanmalıdır.
- Teknolojinin sunduğu imkânlardan faydalanılarak öğrenme ortamı zenginleştirilmelidir.
- Kazanımların planlanan zamandan erken kazandırılması durumunda konu ile ilgili becerinin geliştirilmesi için öğrencilere farklı uygulamalar yaptırılmalıdır.
- Konu ile ilgili farklı disiplinlerden örneklere yer verilerek disiplinler arası bağlantı kurulmalıdır.
- Dersin ön hazırlık gerektiren uygulamaları (araştırma yapma, güvenilir kaynaklardan bilgi toplama vb.) için öğrencilere rehberlik edilmelidir.
- Kazanımların dışında öğrencilerin ilgilerine bağlı olarak becerilerini geliştirmeye ve onlara ek bilgi kazandırmaya yönelik ilave çalışmalar yaptırılabilir.
- Öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerden ders kapsamında sunulan öğrenme kazanımlarını ve edindikleri bilgi, beceri, değer ve tutumları çoklu bakış açısıyla ele almaları, bunları günlük yaşamlarında etkin bir şekilde kullanmaları beklenmektedir. Bu açıdan öğrencilerin kendi öğrenmelerinden sorumlu olmaları, bağımsız karar verebilmeleri, verdikleri karara uygun hareket edebilmeleri, eleştirel bakış açısıyla ele aldıkları problemleri doğru akıl yürütme becerisi ilkelerini kullanarak değerlendirebilmeleri ve yeni bakış açıları geliştirebilmeleri, bu bakış açılarının ürünü olan düşünceleri sınıfta paylaşmaları ve iş birliğine dayalı çalışabilen bireyler olarak yetiştirilmeleri önemlidir.
- Kitap merkezli anlatım veya öğretmenin konuyu doğrudan aktarması yerine önce bir problemin öğrencilere hatırlatılması ve öğrenciler tarafından tartışılması beklenmektedir. Öğrencilerden, başkasına ait değerlendirmelere, hazır kaynaklara ulaşmaları ve bunları benimsemeleri değil bizzat kendilerinin bilgi toplamaları, araştırma yapmaları, bu bilgi veya araştırmaya dayalı olarak sorunu kendilerine ilişkin düşünceleri, analiz etmeleri, sorgulamaları, soruna yönelik çıkarım ve yorumda bulunmaları, fikir üretmeleri istenmelidir.
- Öğrencilerin düşünmeye ilişkin temel bilgi ve kavramları öğrenmesine ve çok yönlü bir bakış açısı kazanmasına özen gösterilmelidir. Öğrenciler, düşünmeye ilişkin problemlerin ele alınması başta olmak üzere araştırma, eleştirel düşünme, sorgulama ve fikir üretmeye teşvik edilmelidir.

- Öğretim süreci, öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal becerilerinin en üst düzeyde gelişiminin sağlanması ve çok yönlü bireyler olarak yetiştirilmesi için yıl boyunca farklı yöntem, teknik ve materyallerin kullanımına zemin hazırlayan, onların hem bağımsız öğrenmelerine hem iş birliği içinde çalışmalarına imkân tanıyan stratejileri (sunuş, buluş ve araştırma-inceleme yoluyla öğretim) içermelidir.
- Öğrenme ortamları, öğrencilerin öğrenme sürecinde bireysel sorumluluk alacakları, çeşitli metinleri analiz edecekleri ve verilen bir konu ile ilgili terminolojiyi kullanarak metin yazacakları, verilen bir problemi anlayarak problemin çözümüne yönelik öneriler ortaya koyacakları, yaratıcı düşünerek yenilikçi fikirler geliştirecekleri şekilde düzenlenmelidir.
- Öğrenme ortamları, öğrencilerin çevreleriyle daha fazla etkileşimde bulunarak zengin öğrenme yaşantıları edinmelerine yardımcı olmalıdır. Bu süreçte okul içi öğrenme ortamlarının (sınıf, kütüphane, okul bahçesi vb.) yanı sıra okul dışı öğrenme ortamlarından da (kütüphaneler, müzeler, millî parklar, kültür merkezleri, bilim ve sanat merkezleri, araştırma enstitüleri, kurum ve kuruluşlar vb.) en üst düzeyde yararlanılmalıdır.
- Öğrencilerin performanslarının dikkate alınıp değerlendirileceği, onları öğrenmeye motive eden, öğrenme kuramları ile uyumlu; zamana, öğrenciye, derse göre değişkenlik gösterebilen ölçme ve değerlendirme yöntemleri kullanılarak ölçme ve değerlendirme araçları çeşitlendirilmelidir.

2.4. ÜNİTE, KAZANIM SAYISI VE SÜRE TABLOSU

Ünite	Kazanım Sayısı	Ders Saati	Yüzde Oranı
1. ÜNİTE: DÜŞÜNME VE ÖZ ETKİLİLİK	3	10	14
2. ÜNİTE: AKIL YÜRÜTME VE ARGÜMANTASYON	5	20	28
3. ÜNİTE: VERİ ORGANİZASYONU VE AÇIKLAMA	3	12	16
4. ÜNİTE: PROBLEM ÇÖZME VE KARAR VERME	2	10	14
5. ÜNİTE: ELEŞTİREL DÜŞÜNME VE ÖZ ELEŞTİRİ	5	20	28
Toplam	18	72	100

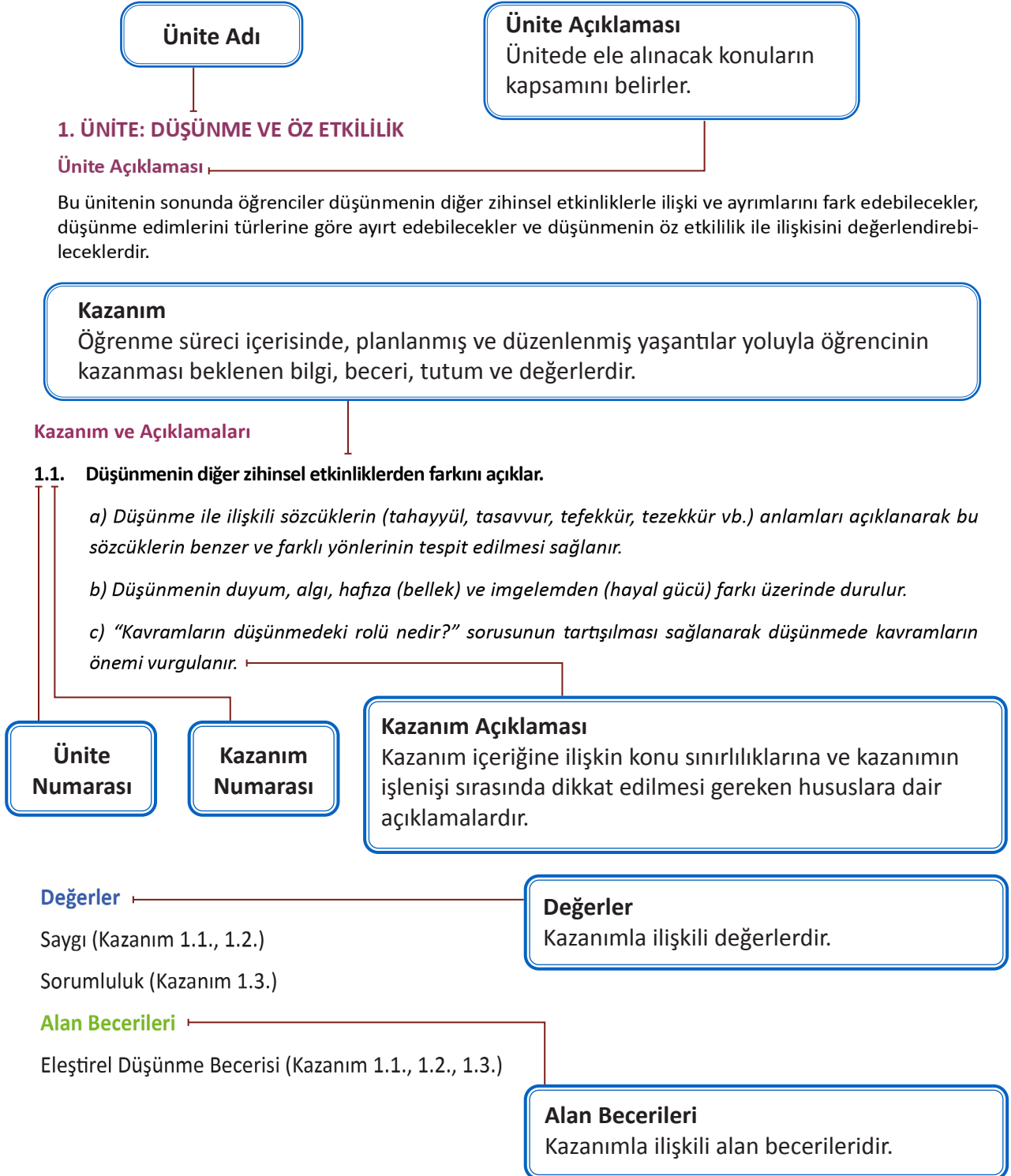
2.5. DÜŞÜNME EĞİTİMİ DERSİ KİTAP FORMA SAYILARI VE KİTAP EBADI

DERS KİTABI	Forma Sayıları*	Kitap Ebadi
DÜŞÜNME EĞİTİMİ	15-16	19,5 x 27,5

* Forma sayıları alt-üst sınır olarak yazılmıştır.

3.1. ÖĞRETİM PROGRAMININ YAPISI

Düşünme Eğitimi Dersi Öğretim Programı'nın ünite yapısı şematik olarak aşağıda sunulmuştur:

3.2. ÜNİTE, KAZANIM VE AÇIKLAMALAR

1. ÜNİTE: DÜŞÜNME VE ÖZ ETKİLİLİK

Ünite Açıklaması

Bu ünitenin sonunda öğrenciler düşünmenin diğer zihinsel etkinliklerle ilişki ve ayrımlarını fark edebilecekler, düşünme edimlerini türlerine göre ayırt edebilecekler ve düşünmenin öz etkililik ile ilişkisini değerlendirebileceklerdir.

Kazanım ve Açıklamaları

1.1. Düşünmenin diğer zihinsel etkinliklerden farkını açıklar.

- a) Düşünme ile ilişkili sözcüklerin (tahayyül, tasavvur, tefekkür, tezekkür vb.) anlamları açıklanarak bu sözcüklerin benzer ve farklı yönlerinin tespit edilmesi sağlanır.
- b) Düşünmenin duyum, algı, hafıza (bellek) ve imgelem (hayal gücü) farkı üzerinde durulur.
- c) “Kavramların düşünmedeki rolü nedir?” sorusunun tartışılması sağlanarak düşünmede kavramların önemi vurgulanır.

1.2. Düşünme edimlerini türlerine göre ayırt eder.

- a) Temel düşünme edimleri (kavrama, anlama, yargılama/hüküm verme) açıklanır.
- b) Temel düşünme edimleri arasındaki farklara örnekler verilmesi sağlanır.
- c) Farklı düşünme edimleri [teorik-pratik düşünme, üst düzey düşünme (problem çözme ve karar verme, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme vb.)] üzerinde durularak günlük yaşamdan bu edimlere örnekler verilmesi sağlanır.

1.3. Düşünmenin öz etkililik ile ilişkisini değerlendirir.

- a) Düşünmenin tepkisellik ve öz etkililik ile bağları açıklanır.
- b) Davranış sürecine eşlik eden değer ve tutumların düşünme üzerindeki etkisi vurgulanır.
- c) Düşünmenin “doğru inanç” ve “ahlak” ile bağlantısına ilişkin bir metin yazılması sağlanır.
- ç) Öz etkililik ve tepkisellik ile özgürlük ilişkisinin değerlendirilmesi sağlanır.

Değerler

Saygı (Kazanım 1.1., 1.2.)

Sorumluluk (Kazanım 1.3.)

Alan Becerileri

Eleştirel Düşünme Becerisi (Kazanım 1.1., 1.2., 1.3.)

2. ÜNİTE: AKIL YÜRÜTME VE ARGÜMANTASYON

Ünite Açıklaması

Bu ünitenin sonunda öğrenciler kavramların düşünme sürecindeki rolünü yorumlayabilecek, önermeleri özelliklerine göre değerlendirebilecek, farklı akıl yürütme türlerini öncüllerden sonuca ulaşma biçimine göre değerlendirebilecek, argümanları geçerliliği bakımından değerlendirebilecek ve çıkarımlardaki safsataları tespit edebileceklerdir.

Kazanım ve Açıklamaları

2.1. Kavramların düşünme sürecindeki rolünü açıklar.

- a) Kavram ve terim arasındaki ilişki açıklanır.
- b) Kavramlaştırmanın gerçekliğin açıklanmasına etkisi üzerinde durulur.
- c) Kavramlar arasındaki ilişki açıklanır ve verilen kavramların birbirleriyle ilişkilerine göre şematik bir biçimde düzenlenmesi sağlanır.
- ç) Kavramların sınıflandırılması ve bölünmesinin günlük yaşamdaki işlevine ilişkin örnekler verilmesi sağlanır.
- d) Farklı dillerde olup Türkçede bir sözcük ile karşılanmayan kavramların araştırılması ve bu kavramların karşıladığı olay, olgu, durum, nesne ve duyguları yansıtan Türkçe kelimeler üretilmesi sağlanır.
- e) Farklı alanlara/disiplinlere ait bazı örnek kavramlara değinilerek bunların düşünmeye etkisi üzerinde durulur.

2.2. Önermeleri özelliklerine göre ayırt eder.

- a) Sözce, tümce ve önerme kavramları açıklanır.
- b) Basit ve bileşik önermelerin karşılaştırılması sağlanır.
- c) Olgusal yargılarla değer içeren yargıların sınıflandırılması sağlanır.
- ç) Önermelerin anlam bilimi bakımından doğruluğu, tutarlılığı, olumsuzluğu ve çelişikliğinin belirlenmesi sağlanır.

2.3. Farklı akıl yürütme türlerini öncüllerden sonuca ulaşma biçimine göre sınıflandırır.

- a) Akıl yürütmenin bileşenleri (öncül-sonuç) üzerinde durularak öncüllerin sonuca ulaşmadaki işlevi vurgulanır.
- b) Akıl yürütmede geçerlilik ve sağlamlık açıklanır.
- c) Verilen akıl yürütme örneklerinin geçerlilik ve sağlamlığının denetlenmesi sağlanır.
- ç) Akıl yürütme türleri açıklanarak farklı akıl yürütme örneklerinin gruplandırılması sağlanır.
- d) Akıl yürütme türlerinin günlük yaşamdaki kullanım alanlarına değinilir.

2.4. Argümanları geçerliliği bakımından değerlendirir.

- a) Argüman kavramı açıklanarak verilen argüman örneklerinin geçerli olup olmadığının belirlenmesi sağlanır.
- b) Günlük yaşamda ve akademik çalışmalarda öne sürülen düşüncelerin argümanlarla desteklenmesinin önemi vurgulanır.
- c) Günlük yaşamdan argümanlara dayalı konuşma örnekleri hazırlanması sağlanır.

2.5. Akıl yürütmelerde safsataların ve retorik tuzakların etkisini irdeler.

- a) Akıl yürütmelerdeki safsatalar (biçimsel ve içeriksel yanlışlıklar) ve safsata türleri açıklanır.
- b) Retorik tuzaklar üzerinde durulur.
- c) Safsata türlerine ve retorik tuzaklara ilişkin bilgi toplanarak bu safsatalara ve retorik tuzaklara ait örneklerden bir ürünün (sunu, afiş, dergi vb.) oluşturulması sağlanır.

Değerler

Saygı (Kazanım 2.1., 2.3., 2.4., 2.5.)

Sorumluluk (Kazanım 2.1., 2.3., 2.5.)

Alan Becerileri

Kavramsal Bütünleşik Beceriler

Karşılaştırma Becerisi (Kazanım 2.1.)

Yorumlama Becerisi (Kazanım 2.2.)

Akıl Yürütme Biçimlerini Uygulama Becerisi (Kazanım 2.3.)

Tartışma Becerisi (Kazanım 2.4.)

3. ÜNİTE: VERİ ORGANİZASYONU VE AÇIKLAMA**Ünite Açıklaması**

Bu ünitenin sonunda öğrenciler veri ve malumatları düzenleyebilecek, farklı açıklama türlerini ve açıklamaların yeterliliklerini değerlendirebilme yetilerini kazanacaklardır.

Kazanım ve Açıklamaları**3.1. Farklı düşünme süreçlerindeki veri ve malumatları düzenleme yöntemlerini kullanır.**

- a) Veri-malumat (enformasyon)-bilgi ayrımı üzerinde durulur.
- b) Veri ve malumatları düzenleme teknikleri üzerinde durulur. Verilen veri ve malumatların bu tekniklerle düzenlenmesi sağlanır.
- c) Verilen eksik veri ve malumatın tamamlanması sağlanır.
- ç) Veri ve malumatı düzenlemede örüntü tanımanın önemi üzerinde durulur.
- d) Veriler ve malumatlar arasındaki nedensel bağlara değinilerek korelasyon ile nedensel bağ arasındaki ilişkinin irdelenmesi sağlanır.
- e) Öndeyi ve doğrulama ön yargısı kavramları üzerinde durularak doğrulama ön yargısının yol açtığı yanlışlıkları irdeleyen bir metin yazılması sağlanır.

3.2. Açıklamaları türlerine göre ayırt eder.

- a) Anlama ve açıklama üzerinde durularak verilen farklı açıklama örneklerinin, türlerine (nedensel açıklama, varsayımsal-tümdengelimsel açıklama) göre sınıflandırılması sağlanır.
- b) Açıklama etkinliğinde teorik terimlerin ve gözlem terimlerinin yeri ve önemi üzerinde durulur.

3.3. Bir açıklamayı yeterliliği açısından değerlendirir.

- a) Yeterli ve yetersiz açıklamalar arasındaki farkın analiz edilmesi sağlanır.
- b) Açıklama sürecinde yaratıcı düşünmenin öneminin sorgulanması sağlanır.

Değerler

Sabır (Kazanım 3.1.)

Sorumluluk (Kazanım 3.1.)

Adalet (Kazanım 3.1.)

Dürüstlük (Kazanım 3.1., 3.2.)

Alan Becerileri

Sınıflandırma Becerisi (Kazanım 3.1., 3.2., 3.3.)

4. ÜNİTE: PROBLEM ÇÖZME VE KARAR VERME

Ünite Açıklaması

Bu ünitenin sonunda öğrenciler problemlerin çözümünde problem çözme aşamalarını uygulayabilme ve karar verme sürecini etkili bir biçimde yürütebilme yetilerini kazanacaklardır.

Kazanım ve Açıklamaları

4.1. Problemlerin çözümünde problem çözme aşamalarını uygular.

- a) Günlük yaşamda karşılaşılan problemlerin neden problem olarak görüldüğü örneklerle açıklanır.
- b) Problem çözme aşamaları açıklanarak örnek bir problemin çözümünde problem çözme aşamalarının uygulanması sağlanır.
- c) Problem çözmede yaratıcı düşünmenin önemi vurgulanır. Türk tarihinden yaratıcı problem çözümleri ile ilgili araştırma yapılarak problem çözmede yaratıcı düşünmenin öneminin değerlendirilmesi sağlanır.

4.2. Karar verme sürecini etkili bir biçimde yürütür.

- a) Karar verme türleri (stratejik, taktiksel ve operasyonel; bireysel düzeyde ve grup düzeyinde) açıklanır.
- b) Belirlenen bir konu ile ilgili verilecek bir kararda amaç, ölçüt, sınırlama (tahdit) ve seçeneklerin önemi vurgulanır.
- c) Kararların fırsat maliyetlerine değinilir.
- ç) Belirsizlikler varken etkili karar verme sürecine değinilir.
- d) Karar vermede ahlaki değerlerin önemi vurgulanır. Uygulamalı etiğin kapsamına giren bir sorun ile ilgili karar verme sürecinin yürütülmesi ve verilen kararın, olası sonuçları açısından değerlendirilmesi sağlanır.
- e) Karar vermede yaratıcı düşünmenin önemi üzerinde durulur.

Değerler

Adalet (Kazanım 4.1., 4.2.)

Sorumluluk (Kazanım 4.2.)

Saygı (Kazanım 4.2.)

Vatanseverlik (Kazanım 4.1.)

Dürüstlük (Kazanım 4.2.)

Alan Becerileri

Üst Düzey Düşünme Becerileri

Problem Çözme Becerisi (Kazanım 4.1.)

Karar Verme Becerisi (Kazanım 4. 2.)

5. ÜNİTE: ELEŞTİREL DÜŞÜNME VE ÖZ ELEŞTİRİ**Ünite Açıklaması**

Bu ünitenin sonunda öğrenciler, eleştirel düşünmeyi herhangi bir düşünme etkinliğinden ayırt ederek eleştirel bakışla metin okuyabilme ve yazabilme, kendilerini kuşatan sosyal gerçekliği eleştirel bakışla değerlendirebilme yetilerini kazanacaklardır.

Kazanım ve Açıklamaları**5.1. Eleştirel düşünme sürecini aşamalarına uygun olarak yürütür.**

- a) *Eleştiri (tenkit/kritik) kavramına değinilir.*
- b) *Eleştirel düşünme açıklanır.*
- c) *Eleştirel düşünmenin temel özellikleri ile eleştirel düşünme sürecinde dikkat edilmesi gereken hususlara yer verilir.*
- ç) *Eleştirel düşünme sürecinin aşamaları açıklanır. Belirlenen bir konuda aşamalarına uygun eleştirel düşünme sürecinin yürütülmesi sağlanır.*
- d) *Eleştirel düşünmenin önündeki engellerin eleştirel düşünme sürecine etkileri üzerinde durulur.*

5.2. Eleştirel bakışla metin okur.

- a) *Metin kavramı ve metin türleri (akademik/bilimsel metinler, sanat yapıtları, toplumsal ilişkilerde ve günlük hayatta karşılaşılan ritüeller vb.) üzerinde durulur.*
- b) *Metin okuma yöntemleri (tarama, göz gezdirme, eleştirel okuma, not alma, özetleme vb.) açıklanarak bu yöntemlerin verilen bir metin üzerinde uygulanması sağlanır.*
- c) *Metin okuma sürecinin aşamalarına değinilerek örnek bir metnin, metin okuma sürecinin aşamaları kullanılarak okunması ve eleştirel bir bakışla yorumlanması sağlanır.*

5.3. Eleştirel bakışla metin yazar.

- a) *Metinde savunulacak tezi belirleme, fikirlerini etkili biçimde düzenleme ve metnin biçimsel şartları (bölümlendirme, alıntılama, dipnot-sonnot verme, kaynakça hazırlama, yazı karakteri seçimi) üzerinde durularak eleştirel metin yazma süreci açıklanır.*
- b) *Verilen yönerge doğrultusunda eleştirel bakışla metin yazma ilkelerinin uygulanması sağlanır.*

5.4. Toplumsal yaşamı eleştirel bakışla değerlendirir.

- a) *Sosyal çevre ilişkilerinde eleştirel düşünmenin önemi üzerinde durulur.*
- b) *Toplumsal yaşamda görülen manipülasyon (yönlendirme) ve algı yönetimi eylemlerinin reklam, medya, propaganda ve ikna, anakronizm (çağ uyumsuzluğu) kavramları ile ilişkilendirilerek eleştirel bakışla sorgulanması sağlanır.*
- c) *İkna süreçlerine safsataların hâkim olmasının toplumsal sonuçlarının günlük yaşamdan örneklerle tartışılması sağlanır.*

5.5. Eleştirel düşünmenin özelliklerine uygun, öz eleştiriye açık düşünce ve davranış biçimleri geliştirir.

- a) Eleştirel düşünme süreçlerinde dikkat edilmesi gereken değerler ve kurallar açıklanır.
- b) Hayatı ve zamanı nasıl yönettiği konusunda, ahlaki bakımdan ve kişiler arası ilişkilerde öz eleştirinin önemi üzerinde durulur.
- c) Öz eleştiri yapabilmek için zaman yönetimi tekniklerinin bir hafta boyunca uygulanması ve bu sürecin sonunda gerçekleşen değişikliklerin farkına varılması sağlanır.
- ç) Johari penceresi uygulaması üzerinden eleştirme ve eleştirilmenin önemi üzerinde durularak ideal benlik ile gerçek benlik arasındaki mesafenin farkına varılması sağlanır.
- d) Eleştiriye açık olmanın yararları vurgulanır.
- e) İnsanın bağımsız bir kişilik yapısı geliştirmesi ve kendini gerçekleştirmesinde eleştirel düşünmenin rolüne değinilir.

Değerler

Sorumluluk (Kazanım 5.1., 5.2.)

Dürüstlük (Kazanım 5.1., 5.4., 5.5.)

Saygı (Kazanım 5.2., 5.3., 5.5.)

Sevgi (Kazanım 5.5.)

Alan Becerileri

Felsefi Muhakeme Becerisi (Kazanım 5.2.)

Eleştirel Düşünme Becerisi (Kazanım 5.1., 5.3.)

Kavramsal Bütünleşik Beceriler: Çelişki Giderme Becerisi (Kazanım 5.4.)

Felsefi Sorgulama Becerisi (Kazanım 5.5.)